

Abhayākaragupta 作 *Āmnāyamañjari* 所引文献(2) —新出梵文資料第5章より—*

苦米地等流

1. はじめに

インド仏教最後期に Vikramasīla 僧院で活躍した学僧 Abhayākaragupta (11–12世紀)の主著のひとつ *Āmnāyamañjari* は、*Sampuṭodbhavatantra* に対する浩瀚・詳細な註釈である。全 40 章で構成される本書は Abhayākaragupta の広範な学識を示す「百科事典的」な内容をもち、後期インド密教の集成として研究上きわめて重要な位置を占める。本書の研究資料については、ごく最近まで全体のチベット訳のほかは、僅かな梵文断片しか得られていなかつたが、近年テクスト全体の約半分をカバーするサンスクリット・チベット語バイリンガル写本影印版が中国で公刊され、資料状況は大きく改善することとなった¹。本稿筆者はこれまでに、*Āmnāyamañjari* サンスクリット原典の校訂研究に向けた基礎作業の一環として、同写本資料冒頭部転写テクストと第1–4 章に引用される文献のサンスクリットテクストの提示をおこなった(苦米

-
- * 本稿は、科学研究費助成事業(基盤研究(B))「密教思想と他の仏教思想との関係性～ヴィクラマシーラ寺院の学僧の著作群を中心に～」(課題番号 26284008)による成果の一部である。執筆にあたっては、種村隆元(大正大学)・加納和雄(駒沢大学)・倉西憲一(大正大学)諸氏のご協力を得た。また、2017年11月に開催された *Āmnāyamañjari* 講読会において、Péter-Dániel Szántó 博士(オックスフォード大学)より多くのご教示を得ることができた。記して謝意を表したい。
 - 1 このバイリンガル写本は以下の出版物に含まれる: *Rare and Ancient Tibetan Texts Collected in Tibetan Regions Series*, Compiled by Institute of the Collection and Preservation of Ancient Tibetan Texts of Sichuan Province, Published by Chengdu: Sichuan Nationalities Publishing House / Beijing: Guangming Daily Press, 2015。写本の概要については、苦米地 2017 を参照されたい。

地 2017)。本稿はその続編として、四灌頂・四歓喜説を主題とする *Sampuṭodbhavatantra* 第 2 カルパ第 1 プラカラナに対応する *Āmnāyamañjarī* 第 5 章所引文献のサンスクリットテクストを回収・提示するものである。また、稿末には前稿に対する訂正一覧を附す。

2. *Āmnāyamañjarī* 第 5 章所引文献梵文テクスト

以下に *Āmnāyamañjarī* 第 5 章(写本 172v5–214r3)²に引用される文献のサンスクリットテクストを抜粋・提示する。本章で引用されるのは、密教經典および密教論書に限られ、非密教の經典・論書は見られない。所引文献のかなりの部分を *Hevajratantra* およびその関連文献である *Dākinīvajrapañjara* や *Mahāmudrātilaka* が占めており、*Āmnāyamañjarī* 第 5 章の説く四灌頂および四歓喜説が、これらの文献を主たる背景にして構築されていることが明確に見て取れる。さらには、本章に引かれる *Hevajratantra* の偈の大半が Rāmapāla 作 *Sekanirdeśapañjikā* と共に通しており、Abhayākaragupta の灌頂論と Rāmapāla のそれとの関連性を匂わせる。その一方、Rāmapāla が全く言及しない *Mahāmudrātilaka* を Abhayākaragupta が多数引用している点には、*Hevajra* 系灌頂論の史的展開の跡を読み取ることができるかもしれない。また、*Hevajra* 系に加えて *Śamvara* 系・*Kālacakra* 系・*Guhyasamāja* 系の諸文献が引かれるが、就中、*Hevajra* 系の四歓喜説と *Guhyasamāja* 聖者流の四空説を会通する *Mahāmudrātilaka* の一偈と *Pañcakrama* の引用は、各種教説の統合を目指した Abhayākaragupta の著述姿勢を端的に示すものとなっている。

前稿同様、サンスクリット文が既知である引用も異読資料としての価値を考慮し、省略せずに抜粋する。ただし、Abhayākaragupta が *Sampuṭodbhavatantra* の他の箇所に言及する部分は引用としてはカウントせず、抜粋からは除外している。出典の記載については、すでに梵藏の校訂テクストが公刊さ

2 本写本のフォリオ 197 は、goṇ ma / 'og ma の 2 葉あり、本稿では 197 'og ma を 197bis と表記する。

れているものについては、それら校訂本における所在を記し、それ以外のものはデルゲ版チベット大藏經(D.)中のロケーションで示す。また、必要に応じて未校訂のサンスクリット写本に脚注で言及した箇所もある。

提示するテクストは、原則として写本の読みを保存し、訂正等は最小限に留めた。また、句読も写本のものをそのまま提示している。テクストの転写については以下の記号を使用する：

<>	写本で補われている文字
{ }	写本で削除されている文字
x	判読不能の文字
*	virāma
[]	割り注
« »	筆者による補い
Ms	manuscript
em.	emendation

なお、前稿同様、現段階で未同定の引用がいくつか残ったが、これらについて諸賢のご教示をいただければ幸いである。

2.1. 密教經典

Abhidhānottaratatantra

(197v1) vicitram vividhair anyaiś^a cumbanāliṅga(197v3)nais tathā |
 bhagaliṅgaprayogeṇa vipākajñānam uttamam |
 vimardayec ca mudrām vai vilakṣam lakṣayed dhruvam |
 ānandaṁ prathamam jñāna«ṁ» paramānanda(197v5)samanvitam |
 suratānandamahāsiddhiḥ sahajānandam uttaram
 ity *Abhidhānottaratatantram* [(mñon par brjod pa phyi ma'i rgyud) kyi le'u re
 gsum pa sogs su gsuñs |] |
^a anyaiś em.] amyeś Ms;

3 この1行は、*Sekanirdeśapañjikā* 所引の *Hevajratantra* 2.3.7ab に類似する(Isaacson & Sferra 2014: 169)。

= D. 369, 361r5–6

Kālacakra (Sekoddeśa)

(200r3) aparā tu vyavasthā [dbaṇ mdo bstan du |]
śukrāgamanam ānanda uṣṇīṣād ūṇapaṇkaje
kanṭhe hrd{ā}i paramānando viramas tu tato bhavet^a |
vividhaṁ ramaṇam nābhau (200r5) guhyapadme yad āgataṁ |
guhyād vajramaṇim yāvat* sahajānandam acyutaṁ |
apratiṣṭhitānirvāṇam mahārāgo 'kṣaraḥ^b prabhuḥ |
virāgā(200v1)dy acyutaṁ jñānam ta<n> nirvāṇapratīṣṭhitam
iti Kālacakrakathitā |

^a bhavet em.] bhāvāt* Ms; ^b 'kṣaraḥ em.] 'kṣarayaḥ Ms

= *Sekoddeśa* 80–82 (Sferra 2006: 165)

**Guhyatantra (*Sarvamāṇḍalasāmānyavidhiguhyantra)*

(173v3) tathā coktam |
yasmin^a karmani vidyante na karmavidhayah svakāḥ |
tatra sāmānya^btantroktō vidhir āśrīyate budhair iti |

^a yasmin em.] asmin Ms; ^b sāmānya° em.] samānya° Ms

= D. 806, 165r1–2⁴

Guhyasamājatantra (?)

(202r3) tathā coktam (202r5) Pañcavimśatisāhasrike Śrīsamāje |
vajraparyāṇkataś cittam maṇyatargatam īkṣayet* |
niṣyandādisukhāpūrṇam vaimalyam yāvad eti tat* | (A)
tathā
bhage (202v1) liṅgam pratiṣṭhāpya bodhicittam na cotsrjet*

4 本引用の出典については、Péter-Dániel Szántó 博士のご教示を得た。この偈は、Bhava-bhāṭṭā の *Cakrasaṇavaravivṛti* (Pandey 2002: 28) や、Kambala の *Cakrasaṇvara* 註 *Sādhana-nidhi* (D. 1401, 71r5) にも引用される。

bhāvayed buddhabimban tu traidehātukam aśeṣata (B)
iti |

(A) 出典未確定; (B) 出典未確定⁵

Dākinīvajrapañjara

(185v3) ata evoktaṃ *Dākinīvajrapañjare* [le'u bṛgyad par |] |

5 この引用の出典として示される『二万五千頌の吉祥集会』は、*Laghukālacakratantra*の大註釈 *Vimalaprabhā*に『一万六千頌の幻化網』などと並んで言及され(Upadhyaya 1986: 32: pañcavimśatisāhasrike śrīsamāje ṣoḍasāśasrike māyājale ...), 現行 *Guhyasamājatantra* の所略の広本を指すと思われるが、その実態・実在性は不明である。

ここで引用される偈頌(A)(B)は、Vajrapāṇi 作**Laghutantrapiṇḍārthavivarāṇa* にも『二万五千頌の吉祥集会』として引用される: dpa'l 'dus pa stoṇ phrag ñi śu lia par saṅs rgyas bcom ldan 'das kyis gsuṇs pa | rdo rje skyil kruṇ gis sems ni || nor bu'i nañ du gnas par blta || rgyu mthun la sogs bde ba rdzogs || dri ma med pa'i bar du bsgom || žes pa dañ | de bzin du | bha gar liñ ga rab bzag nas || byañ chub sems ni spro mi bya || khams gsum pa ni ma lus pa || saṅs rgyas gzugs su bsgom par bya || žes pa'o || (D. 1402, 124r2-3)。また(A)は、*Śāśvatavajra 作**Śrītattvaviśada-nāma-śrīsaṃvaravarṇī* にやはり『二万五千頌の吉祥集会』として引用される: 'di'i tshig sna ma la sogs pa ni dpa'l 'dus pa stoṇ phrag ñi śu rtsa lia par gsuṇs pa | rdo rje skyil kruṇ gis sems ni || nor bu'i nañ du chud pa lta || rgyu mthun la sogs bde ba rdzogs || dri med 'ñid bar kho nar de'o || žes so || (D. 1410, 262v2-3)。この偈は他にも、*Dārika 作**Śrīkālacakratantrarājasekaprakriyāvṛtti* に引用されている: rdo rje skyil kruṇ sems kyis ni || nor bu'i nañ du gnas par blta || rgyu mthun la sogs bdes gañ ba || de ni dri ma med pa ru || (D. 1355, 67r5)。また、(A)偈前半は198r1 以下に *Paramādyatantra* からのものとして引用される偈にも含まれる。(B)は、Sekoddeśāñikā (Sferra 2006: 101) に“tad uktam *Mūlatantre*”として、また *Vimalaprabhā* (Dwivedi & Bahulkar 1994: 107, 205) に“tathā Ādibuddhe bhagavān”および“tathā *Mūlatantre* bhagavān āha”として引用される。さらに、(A)(B)を含む偈群が Vajrapāṇi 作 **Tattvagarbhasādhana* に現れる: de bzin du | rdo rje skyil kruṇ du ni sems || nor bu'i nañ gnas blta bar bya || rgyu mthun la sogs bde gañ ba || dri med 'gyur ba'i bar du'o || bha gar liñ ga bzag nas ni || byañ chub sems ni btañ mi bya || khams gsum po ni ma lus pa || saṅs rgyas gzugs su bsgom par bya'o || las kyi phyag rgya'i sñoms 'jug dañ || ye śes phyag rgya'i yan lag bsgom || phyag rgya chen po gcig sbyor bas || 'phel 'gyur 'gyur med de 'ñid do || gtsug gtor steñ gi padma la || su (< śu) kra byuñ na dga' ba yin || mgriñ dañ sñiñ gar mchog dga' dañ || de nas dga' bral dga' bar 'gyur || sna tshogs dga' ba lte ba la || gal te gsañ ba'i padmar so || gsañ gnas rdo rje nor bu'i bar || lhan cig skyes dga' mi 'pho ba || rab tu mi gnas mya nāñ 'das || chags chen mi 'gyur mñā' bdag go || chu 'bab bzin du dbañ ba yis || śes rab chen pos bsgom par bya || žes bya ba'o || (D. 1426, 186r4-7)。

guroś chāyām^a ca patnīñ ca pādukāsanatalpakaṁ |
ye lamghayanti mahāmohāt^b te (185v5) naraḥ kṣuradhāriṇah^c ||
suṣikto «’pi yadā śiṣyo guror ājñām vilamghayet* |
ihā loke bhavet* kallāḥ paraloke narake vaseṭ* |
māyāśāṭhya(186r1)prayogeṇa mithyābhaktiprakāśanāt* |
kṣayakuṣṭhamahārogī jāyate narakādiṣ

iti |

^a guroś chāyām em.] gurocchāyañ Ms; ^b °mohāt em.] °ghorāt Ms; ^c °dhāriṇah em.] °cāriṇah Ms

= D. 419, 49r1–3

Paramādyatantra

(198r1) kamalākāśe maṇivaraṭakayoḥ pīḍanasthāne
(198r3) vajraparyāṅkataś cittaṁ maṇyatargatam^a īkṣayan* |
yat tad utpadyate jñānam jñānam tadrūpam ity alam

iti *Paramādyatantra* vacanāt* |

^a °gatam em.] °gatamm Ms

出典未確定⁶

Mañjuśrīnāmasaṅgīti

(197^{bis}r5) ṣoḍaśārdhārdhabindudhṛg (B)
iti ca

= *Mañjuśrīnāmasaṅgīti* 145b (Davidson 1981: 60)⁷

6 この偈は、Rāmapāla の *Sekanirdeśapañjikā* にも、同じく *Paramādyatantra* からのものとして引用される(Isaacson & Sferra 2014: 185)。しかし、ibid. 297, n. 239 が指摘するように、通常 “(*Śrī-)*Paramādyā”と呼ばれるいわゆる広本系『理趣経』類にはこの偈は見出されない(本偈を引用する他の文献についても同注参照)。一つの可能性としては、“Ādibuddha”ないし “*Paramādibuddha*”との異称をもつ *Kālacakratantra* の広本・根本タントラを指すとも考えられるが、いまのところ詳細不明である。

7 この一句は、*Sekanirdeśapañjikā ad Sekanirdeśa* 22d (Isaacson & Sferra 2014: 184)にも取り込まれている。

* * *

(203v1) yataḥ

sarvākāranirākāra«ḥ» śoḍāśārdhārdhabindudhṛk* |
akalah kalanātītaś caturthadhyānakotidhṛk* |

= *Mañjuśrīnāmasaṅgīti* 145 (Davidson 1981: 60)

卷之三

(204v3) ya{x}d uktam *Nāmasaṅgītvām* |

caturthadhvānakotī(204v5)dhrg

iti |

= Mañjuśrīnāmaṣaṅgīti 145d (Davidson 1981: 60)

Mahāmudrātilaka

(176r5) yad uktañ *Mahāmudrātilake* [ñer gsum par | ñi su rtsa lña yan chad spañs || žes pa yin nam ||]

(176v1) pañcavimśatitarvaraśasthā grāhyā«ḥ» śeṣas tu varjayed [‘di-
’dra duṇ(?) cig rdo rje phreṇ ba’i le’u re 2 pa na snaṇ ||]

iti |

≡ D. 420. 86r4⁸

8 この引用に正確に一致する文言は *Mahāmudrātīlaka* チベット訳には見いだせない。写本割注は、同タントラ第23章の一節である可能性を記すが、当該箇所はここで引用されるものとはかなり異なる読みを示す：thabs dañ mñam pa'i śes rab ma || ū ū rtsa lñā yan chad spañs || (D. 420, 86r4)。一方、割注が追記するように、*Vajramälātantra* 第62章には、ここでの引用により近い形態が見られる śes rab kyañ ni thabs dañ mtshuñs || mdza' bo bzañ dañ rab tu mkhas || lo ni ū ū rtsa lñā lon || lhag ma yoñs su spañs nas ni || (D. 445, 267r5-6)。ベルリン州立図書館蔵の *Mahāmudrātīlaka* サンスクリット写本(Preuss. Kulturbesitz Orientabteilung Hs.or. 8711, 57 fol.)の対応箇所(46r4)には、prajñām (< prajñā) upāyasāmānyāḥ svakāntāḥ (< sukāntāḥ) sūvicakṣaṇāḥ | pañcavimsatīvarṣasthāḥ śeśāś ca parivarjayed || とあり、*Vajramälātantra* の読みとほぼ一致するが、Abhayākaragupta が引用する形とは、多少相違する。

* * *

(197^{bis}r5) *Mahāmudrātilakīyam* [le'u līa par]
sthireṇa paramam̄ saukhyam asthireṇa kutah sukham
iti ca

= D. 420, 70r6

* * *

(200v5) yad uktam̄ *Mahāmudrātilake* [le'u bcu bdun par |] |
(201r1) nābhyaḍhaḥ trivalīsthānam̄ trikoṇam̄ tasya mūrddhni «hi»⁹ |
trikoṇakarṇikākāram̄ vajram̄ svābhāvikam̄^a sphutam̄ |
trikoṇe sarvanāḍīnām̄ ālayam̄^b paramam̄ smṛta(201r3)m

iti |

^asvābhāvikam̄ em] svabhāvikam̄ Ms; ^bālayam̄ em] alayam̄ Ms

= D. 420, 81r4–5

* * *

(206r1) yathoktam̄ *Mahāmudrātilake* [le'u drug par]|
yo 'trānandaḥ sa āloka ābhāsaḥ paramaḥ smṛtaḥ |
viramopalabdhijñātaḥ sahaja«ḥ» sa prabhāsvara
iti |

= D. 420, 70v6

* * *

(209v3) tathā coktam̄ *Mahāmudrātilake* [le'u bcu dgu par]|
śoḍāśabdā«়» surūpām̄^a ca ānandarasanirbharām̄ |

9 *Mahāmudrātilaka* サンスクリット写本(前注 8 参照) 35v4 の読みに従い、hi を補う。

nagnīkṛtvā tu^b (209v5) tāṁ mudrāṁ pūjyādau samayādinā |
 tataḥ saṁpuṭayogena kāmayec ca muhur muhuḥ |
 kuryād alpena manthāna«ṁ» yāvac chukrodayo bhavet* |
 {tadā guhyam} (210r1) udite tu sarojasya hṛdayam secayed bhṛśam^c |
 tenācāryābhīṣekākhyam bhavate suratēvari |
 guhyābhīṣekam paramam vakṣyāmi śrūṇu cādarāt* |
 (210r3) guhyasthāne yadā saukhyam kṣaṇaikam susthitam bhavet* |
 tadā guhyasamākhyātām^d anyathā laukikam bhavet | (A)
 prajñājñānābhīṣekañ ca (210r5) vakṣye sarvatradurlabham |
 prajñā śukrasvarūpākhyā jñānam saukhyamaya«ṁ» smṛtam | (B)
 abhīṣekam drutāpattir jñānāvasthāyathā sukham |
 tannirodham caturthākhyam (210v1) sahajajñānalakṣaṇam (C)

iti |

^a surūpām em.] svarūpāñ Ms; ^b tu em.] tta Ms; ^c bhṛśam em.] dṛśam Ms; ^d samākhyātām em.] samākhyātām Ms;

(A) = D. 420, 81v7–82r2; (B) = 82r3; (C) = 82r4–5¹⁰

- 10 *Mahāmudrātilaka* チベット訳第 19 章に見られるこれらの偶は、ここに引用されるサンスクリット文と以下のように相違する(相違点を下線で示す):(A) gzugs bzañ beu drug lon pa dañ || sihla ga bur yod pa yi || phyag rgya gcer bur byas nas ni || lags (< legs) dgyes kyis ni mchod par bya || padma kha sbyar sbyor ba yis || yañ dañ yañ du 'dod pa bya || rim pa yis ni bskyod par bya || khu ba ji ltar 'byuñ 'gyur ba || thams cad 'byuñ bar gyur pa na || padma'i nañ du spañ bar bya || legs dgyes kyi ni dbañ phyug ma || 'di ni slob dpon dbañ gi rab || yañ ni gsañ ba'i dbañ 'di ni || dad pas ḡon cig bdag gis bśad || gañ tshe gsañ gnas na sems yod || de ni gsañ bar rab tu grags || [...] (B) thams cad rgyud las rñed dka' ba'i || śes rab ye śes bdag gis bśad || śes rab mya nāñ das žes bśad || ye śes srid pa žes byar dran || [...] (C) dbañ bskur 'od du žu bar 'gyur || ye ses dus las gžan pa'o || de ni 'gog pa bži pa ste || rañ bžin ye śes mtshan ūid do ||。一方、*Mahāmudrātilaka* サンスクリット写本(前注 8 参照) 37v1–38r5 は以下の読みを持つ(引用との相違を下線で示す):(A) soḍāśā'bdaśurūpāñ tatvāñdarasanirbharām | nagnīkṛtvā tāṁ mudrāṁ pūjyādau samayādinā || tataḥ saṁpuṭayogena kāmayec ca muhur muhuḥ || kuryād alpena manthānaṁ yāvac chukrodayo bhavet* || udite tu sarojasya hṛdayam secayed bhṛśam | tenācāryābhīṣekākhyam bhavate suratēvari || guhyābhīṣekam paramam vakṣyāmi śrūṇu cādarāt* | guhyasthāne yadā saukhyam kṣanam ekam susamsthitam | tadā guhyam samākhyātām anyaṇyāsthā(!) laukikam bhavet* | [...] (B) (prajñā)jñānābhīṣeka(n̄ ca) (vakṣye?) xxxxxx | pra(jñā) sa(m)sārārūpākhyā jñāna(m) ni(r)vvāñalakṣaṇam || [...] (C) abhīṣekam drutāpattir jñānā(va)sthāyathā sukham | tannirodhañ ca tattvākhyam sahajajñānalakṣaṇam ||。こ

Vajrārallitantra

(176v5) tathā coktam̄ *Vajrārallitantra* |

(177r1) vicikitsām̄ parityajya hāsyam ucchagghikān tathā |

mukhyān tu guruṇā devi suratakrīḍām̄ na gopayet* |

puruṣāyite tu ramayet* | guruṇ sarvaphalapradām̄ |

(177r3) guror upari vai dṛṣṭām̄ sarāgan tu sadā gurum̄ |

guruliṅgan tato^a grhya pāṇinā dakṣiṇena tu |

bhagaṇ guruhastagam̄ kṛtvā vidyāmantram anusmaret* |

(177r5) tadrasam̄tu sadāgrhya carum̄ kṛtvā tu bhakṣayet* |

tantra tanre mayā proktāḥ siddhayas tu varānane |

gurau tuṣṭe tu labhyante tasmāt toṣyo guruh sadeti |

^a tato em.] tuto Ms; ^b tadrasam̄ em.] tatrasam̄ Ms

出典未確定¹¹

Samvaratantra

(202v1) *Samvare* [ñuñ ñu’i rgyud dañ a bhi dhā na 2 ka’i le’u dañ por [] ca |

antargatena manasā (202v3) kāmasiddhin tu bhāvayed

iti |

= *Laghusamvara* 1.7cd (Pandey 2002: vol. 1, 22); *Abhidhānottaratantra*, D. 369, 247v3–4¹²

これらを Abhayākaragupta が引用するものと比較すると、特に(B)に内容的差異の大きいことが見てとれる。Mahāmudrātilaka がサンスクリット本・チベット訳共に「般若智」を輪廻と涅槃に結びつけて説く箇所が、引用ではより註釈の文脈に適合した性的ヨーガの実践に引きつける形になっていることなどから推測すれば、このテキスト上の差異は Abhayākaragupta による意図的な改変に起因する可能性も疑われる。

11 チベット大蔵經所収の *Vajrārallitantra* (D. 426)にはこれらの偈を見いだせない。

12 写本割注が指示するとおり、この引用は *Laghusamvara* および *Abhidhānottara* のいずれも第1章に典拠を求める事ができるが、*Abhidhānottara* チベット訳はここでの引用や *Laghusamvara* とはやや異なる読みを持つ: *dga’ ba yid la’ dod pa yi || dihos grub kyan ni ’grub par ’gyur ||* (D. 369, 247v3–4)。一方、同タントラのサンスクリット写本3本(東京大学・Matsunami Nos. 10-12)は、いずれも *antargatena manasā kāmasiddhim tu sādhayet ||*と読み、やはりここで引用や *Laghusamvara* とは微妙に異なる形をとる。

Samājottara

(183v1) uktañ ca *Samājottare* |
prakṛtyā dehadharmeṣu bhrājate malapañca(183v3)kañ |
pañcajñānair adhiṣṭhānāt pañcāmṛtaṁ iti» smṛtam
iti |

= *Guhyasamājatantra* 18.128 (Matsunaga 1978: 122)

* * *

(183v5) yad āha (184r1) *Samājottare* |
gandhapuṣpākulāñ kṛtveti (A)
puṣpam ity abhidhīyante | navayośitkhadhātava (B)
iti ca |

(A) 出典未確定 ; (B) = *Guhyasamājatantra* 18.107ab (Matsunaga 1978: 121)

* * *

(186r3) tathā coktam *Samājottare* |
ati(186r5)śraddhā mahāprājñī surūpā sādhakapriyā |
ekayogakriyābhyaṣtā samayī samayasya vai |
dakṣināya pradātavyā gurave sādhakena vai |
(186v1) adhiṣṭhya guruṇā tasya dātavyā sādhakasya tv
iti |

= *Guhyasamājatantra* 18.118–119 (Matsunaga 1978: 121–122)

Hevajratantra

(181v5) yad uktam |
abhiṣekañ vajragarbhasya dātuñ kṛṣṭā tilottameti

= *Hevajratantra* 2.5.42cd (Snellgrove 1959: 82)

* * *

(187r5) yad āha *Dvikalpe* [(brtag pa gñis) pa'i phyi ma'i 3] |
paramānande tu saṃprāpte nānātvavarjite kṣaṇe |
śāstā brūyān mahāsatva dhāraṇīyam mahāsukham
iti |

= *Hevajratantra* 2.3.22 (Snellgrove 1959: 54)

* * *

(189r5) tathā coktam *Dvikalpe* [(brtag pa gñis) pa'i daṇ po'i brgyad] |
hīnam^a sūkṣmapadārthan tu utkṛṣṭam bhāvam ucyate |
madhyamam varjitam dvābhyaṁ anyānīti ṣaḍindriyanī |
sthiracalam yāni tānīti

^a hīnam em.] hīnam Ms

= *Hevajratantra* 1.8.38–39a (Snellgrove 1959: 29–30)

* * *

(191r1) bāhubhyān tu samāliṅga prajñām vai śoḍāśābdikām
(191r3) ghaṇṭāvajrasamāyogād ācāryasecanām mata<ṁ>
iti *Dvikalpe* [(brtag pa gñis) pa'i phyi ma'i 3] nirdeśat* ...

= *Hevajratantra* 2.3.13 (Snellgrove 1959: 54)¹³

* * *

(191v5) yathoktam *Dvikalpe* [(brtag pa gñis) pa'i daṇ po'i brgyad] |
trīyam rāganāśatvād

13 この偈は、Rāmapāla の *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 187)にも引用される。

iti |

= *Hevajratantra* 1.8.33c (Snellgrove 1959: 28)

* * *

(192r1) tad uktaṁ

(192r3) vilakṣaṇaṁ tribhyo 'nyad rāgārāga^avivarjitam

iti |

^a rāgārāga^o em.] rāga^o Ms

= *Hevajratantra* 2.3.8cd (Snellgrove 1959: 54)¹⁴

* * *

(192v5) yathoktaṁ *Dvikalpe* [(brtag pa gñis) pa'i phyi ma'i 2] |

sahajānandasvabhāvo 'ham paramāntaviramādikam

iti cet ...

= *Hevajratantra* 2.2.40ab (Snellgrove 1959: 50)

* * *

(194r1) bhagavatā ca [brtag pa phyi ma'i 3 par]

vilakṣaṇaṁ tribhyo 'nyad

ity anena |

= *Hevajratantra* 2.3.8c (Snellgrove 1959: 54)

* * *

(195r1) tat tatvaṁ kīdṛśam iti praśne [brtag pa phyi ma'i lñā par] |

(195r3) āi na anta na majjhū tahiṁ na u bhava na u nirvāṇa

14 *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 169)に同一引用あり。

ehu so paramamahāsukha x na u para na u appāṇety ...

= *Hevajratantra* 2.5.68 (Snellgrove 1959: 84)¹⁵

* * *

(195v1) tathā [brtag pa phyi ma’i līa par]

paramāntamadhyaviramasya śūnyāśūnyan tu heruka(195v3)m
ity atra ...

= *Hevajratantra* 2.5.70cd (Snellgrove 1959: 86)¹⁶

* * *

(195v5) [phyag rgya 4 bstan par]

paramaviramayor madhye lakṣyam vīkṣya dṛḍhīkurv (A)
itīdam yadi pṛthagjanavākyam tarhi kim atrādareṇa «a»thārṣam tadā
madhyamānandamātram (B)

iti [(brtag pa) dañ po’i brgyad par] *Dvikalpakter* ...

(A) 出典未確定¹⁷; (B) = *Hevajratantra* 1.8.34c (Snellgrove 1959: 28)

* * *

(196r5) [brtag pa phyi ma’i gsūm par]

paramānande tu sam(196v1)prāpte nānātvavarjite kṣaṇa
ityukteḥ |

15 *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 198)に同一引用あり。

16 *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 174)に同一引用あり。

17 写本割注が指示するとおり、この一文は、Nāgārjuna に帰せられ Advayavajra の著作集に収録される**Caturmudrāñścaya* (*Caturmudrāñvaya*, 白石 1989: (94))に援用される。他にも、Rāmapāla 作 *Sekanirdeśapañjikā* に二度引用される(Isaacson & Sferra 2014: 173, 176)が、いまのところ出典不明である。なお、この一文をめぐる議論については、*ibid.* 98–99 を参照。

= *Hevajratantra* 2.3.22ab (Snellgrove 1959: 54)¹⁸

* * *

(204r3) ... uktañ bhagavatā [brtag pa dañ po'i bcu par []] |
tasmāt saukhyam na tatvākhyam (204r5) mahābhūtam yataḥ sukham
iti |

= *Hevajratantra* 1.10.40 (Snellgrove 1959: 40)¹⁹

* * *

(209r5) tathā coktam *Dvikalpe* [(brtag pa gñis) pa'i phyi ma'i gsum] |
ācāryaguhyaprajñā ca caturthan tat punas tathā
(209v1) ānandādyaḥ kramaśo jñeyāś catuhsecanasamkhyayeti |

= *Hevajratantra* 2.3.10 (Snellgrove 1959: 54)²⁰

以下、出典未確定—

(185r3) uktañ ca bhagavatā |
jīvam iva guror dravyam guruvac ca tadaṅganām |
bandhuvat tasya (185r5) lokañ ca paśyen nityam samāhitah |
caityabhaṅgāghabhītyā tacchāyām api na lamghayet* |
pādūkāsanayānādīn* lamghayed i(185v1)ti kā katheti ||

* * *

(197v5) tantrāntarāñi ca |
kṣobhayitvā tam ānandañ sukham tiṣṭhet* (197^{bis}r1) kṣaren na ca |

18 *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 188)に同一引用あり。

19 *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 199)に同一引用あり。

20 *Sekanirdeśapañjikā* (Isaacson & Sferra 2014: 187)に同一引用あり。

praharam vātha vaikāham pakṣam māsañ ca vatsaram |
 kalpam kalpasahasram^a vā tiṣṭhej jñānābhīyogataḥ | (A)
 [tshig bcad 'di 2 gsañ ba grub pa'i le'u bryad pa na yod]
 yāvan na kurute yogī bodhicitta(197^{bis}r3)visarjanam |
 tāvat prāpnaty avicchinnam kim apy ānandajam sukham | (B)
 patite bodhicitte ca sarvasiddhinidhānake |
 mūrcchhite skandhavijñāne kutaḥ (197^{bis}r5) siddhir aninditeti (C)
 ca |
^a °sahasram em.] °sahajrām Ms

(A) “kṣobhayitvā tam ānandam”: cf. *Guhyasiddhi* 8.36a (Samdhong Rinpoche & Dwivedi 1987: 56); (B) cf. *Guhyasiddhi* 8.36cd–37ab (*ibid.* 56); (C) cf. *Guhyasiddhi* 8.38cd–39ab (*ibid.* 56)

2.2.密教論書

Pañcakrama

(193v1) *Pañcakrame* 'pi^a
 sarvāśām eva māyānām strīmāyā praviśisyate |
 jñānatrayaprabhedo «'»yam sphuṭam atraiva lakṣyate (A)
 ity anena | (193v3) *Pañcakrame*
 āloko rātribhāgaḥ sphuṭaravikiraṇaḥ syād divālokabhāsaḥ^b
 sandhyālokokopalabdhīḥ prakṛtibhir asakṛd yujyate svābhīr etat* |
 (193v5) no rātrir nāpi sandhyā na ca bhavati divā yaḥ prakṛtyā viyuktaḥ
 sa syād bodhikṣaṇo «'»yam munivarakathito yoginām eva gamya (B)
 ity anena ...
^a 'pi em.] dhi Ms; ^b °bhāsaḥ em.] °bhāsraḥ Ms

(A) = *Pañcakrama* 2.34 (Mimaki & Tomabechi 1994: 20); (B) = 4.17 (*ibid.* 43)

* * *

(196v3) tathā hy Āryanāgārjunapādīyapañcakramārtham^a udhyotayadbhir^b
 Āryaśākyamitrapādair uktam̄ |

śūnyañ caivātiśūnyam̄ (196v5) mahāśūnyam̄ trītyakam̄ |
 caturtham̄ sarvaśūnyañ ca phalahetuprabhedataḥ |
 prajñopāyasamāyogāñ* niśpannam̄ upalabdhañam̄ |
 upalabdhañ ca niśpannāt* sarvaśūnyam̄ (197r1) prabhāsvaram̄ |
 hetukramaviśuddhan tu vijñānatrayayogataḥ |
 śūnyatrayasamāyogāl labhyate^c 'nuttaram̄ padam̄ ||
 ālokaḥ śūnyam̄ prajñā ceti (A)
 (197r3) ālokābhāsam̄ ity uktam̄^d atiśūnyam̄ upāyakam̄ (B)

iti

ālokābhāsayogajā |
 ālokasyopalabdhīś ca upalabdhan tathaiva ceti | (C)
 sarvāśām e(197r5)va māyānām strīmāyā praviśīsyate^e |
 jñānatrayaprabhedo «'yyam̄ sphuṭam̄ atraiva lakṣyate ||
 rāgaś caiva virāgaś ca taylor antar iti trayam̄ (D)

iti ca

^a °pañcakramārtham em.] °pañcakramartham Ms; ^b udhyotayadbhir em.] udhyotayam-
 dbhir Ms; ^c labhyate em.] lābhavate Ms; ^d uktam em.] uktam̄ Ms; ^e praviśīsyate em.]
 praviśīsyate Ms

(A) = *Pañcakrama* 2.4–7a (Mimaki & Tomabechi 1994: 15–16); (B) = 2.15ab
 (*ibid.* 17); (C) = 2.22d–23ab (*ibid.* 18); (D) = 2.34 (*ibid.* 20)

* * *

(203v5) tathā coktam Āryanāgārjunapādaiḥ [rim lñā'i rim pa tha mar]]

sākārabhāvasaṇkalpañi nirākāratvakalpanām̄ |
 ekīkṛtya cared yogī sa vetti^a yuganaddhaka(204r1)m

iti |

^a vetti em.] veti Ms

= *Pañcakrama* 5.3 (Mimaki & Tomabechi 1994: 49)

Pradīpoddhyotana

(201v1) ata eva *Śaṭ*koṭi*(201v3) *tīkāyām* uktam |
sarvakalimalakṣālanena jñānodayakaraṇād bodhir abhiṣeka iti |

= *Pradīpoddhyotana ad Guhyasamājatantra* 8.20b (Chakravarti 1984: 77)

Sekanirdeśa

(198b3) bolagarbhe²¹ tadagre vā | patitam^a (198v5) vā kapālakē |
na ceṣṭam antarāle «'»pi tatvam vittau guror mukhād
iti ...

^a patitam em.] yatitam Ms

= *Sekanirdeśa* 22 (Isaacson & Sferra 2014: 183)

以下、出典未確定—

(174v1) tathā hi |
maṇḍale niyame kāle saṃkete mantramudrayoh |
devatāyāñ ca siddhānte samayaḥ kathito jinaiḥ ||²²

* * *

(175r1) maṇḍalam svasamādhīś ca (175r3) mudrā karaṇam āsanam |
japahomau^a tathā pūjā karmayogopasamṝhī²³
iti^b |

21 *Sekanirdeśa* 22a は、vajragarbheと読み、Rāmapāla の *Pañjikā* も vajra^oの読みを支持する。ここで見られるbolagarbheの語は同 21a に現れるが、同書の写本には、22a: bola^oの読みを示唆するものがあり、伝承の混乱があつたことが伺える(Issacson & Sferra 2014: 183, 脚注参照)。

22 この偈は、Sarorūha 作**Hevajratantrapañjikā* (D. 1181, 174r6-7)・*Śāśvatavajra 作 *Śrī-tattvaviśada-nāma-śrīsaṃvaravṛtti (D. 1410, 266r6-7)・dBu ma la dga' ba(?)作*Āryamañju-śrīnāmasaṅgītipañjikā (D. 2540, 147v4)にも引用される。

23 この偈は、Ānandagarbha 作 **Pratiṣṭhāvidhi* (D. 2521, 127v3-4)・同**Sarvadurgatipariśodhanañikā* (D. 2628, 50v7)や、*Devagupta の *Āryamañjuśrīguhyatantrasādhana (D. 2666, 161v4)にも引用が見られる。

rakṣābhisekau balijāpabhedāḥ pratyaṅgire maṇḍalasādhanañ ca |
(175r5) haṭhaprayogaś ca visarjanañ ceti²⁴
ca daśatatvāny uktāni |
^a japahomau em.] japahomam Ms; ^b °opasamṝtī iti em.] °opasamṝtītī Ms

* * *

(176r3) tathā hi |
dvādaśābdikāto viṁśatyabdkikā yāvat* | (176r5) nava mudrā uttamāḥ |
sāmānye<na> sarvatra maṇḍale sarvasya vā yogināḥ |
pañcavimśatyabdkikā^a yāvan madhyamā mudrās tataḥ parās tv adhamāḥ |
^a abdkikā em.] °abdkikām Ms

* * *

(185r1) sa pāpān nirayān ghorān (185r1) prayāti gurutalpaga
ityukteḥ |

* * *

(192v3) upāyopeyabhedābhyām caturthārtho dvidhā mataḥ |
ekā (192v5) tāthāgatī^a siddhiḥ parā vajradharī mateti |
^a tāthāgatī em.] tāthāgatī Ms

* * *

(198v5) [dbaṇ bskur ḡes bstan gyi 'grel pa na snaṇ]

24 この偈は、Dombipa 作*Daśatattva 冒頭部(D. 1229, 37r3)に、著作主題の列挙として現れる: bsrūṇ ba dbaṇ bskur gtor ma bzlas dgar daṇ || phyir bzlog pa daṇ dkyl 'khor bsgrub pa daṇ || bsdigs sbyor ba daṇ gṣegs su gsol ba ste || de ūnid bcu žes saṇgs rgyas rnams kyis gsuṇs ||。また、Dri mes grags pa (*Vimalakīrti?)作 Daśatattva (D. 1323, 261v2–3)もその冒頭部で、「Hevajra 所説の十真実」としてこの偈を掲げる: dgyes pa'i rdo rje las gsuṇs pa || de ūnid bcu ni mdor bsdus bṣād || srūṇ ba dbaṇ bskur gtor ma bzlas dgar daṇ || phyir bzlog dag daṇ dkyl 'khor sgrub pa daṇ || sdig sbyoṇ ba daṇ gṣegs su gsol ba ste || de ūnid bcu žes gsaṇs rgyas rnams kyis gsuṇs ||。

beṇṇa vi (199r1) gellam̄ cella vi ttelleṁ
vajra paūnte paūm̄ acchuenteṁ
vāja paūntākkhohaḍā paū achuentā vāju |
kāje kāraṇa muddiā ehu mahāsuharājeti²⁵

* * *

(203r1) tad uktam̄ |

yāvan na (203r3) kurute yogī bodhicittavisarjanam̄ |
yonau prāpnony^a avicchinnam̄ tāvad ānandam uttamam̄ |
tenaiva sukharūpeṇa samyuktam̄ buddhabimbakam̄ |
(203r5) bhāvayen nityam̄ ātmānam̄ yāvac chukram̄ sthirībhaved²⁶

iti

^a prāpnony em.] prāptotety Ms

25 写本割注が指示するとおり、この引用は Rāmapāla 作 *Sekanirdeśapañjikā* にも以下の形で現れる: *benni vi galle benni vi tulle | vājja padante pammu acchuante || bājja padantā akkhobbhāḍā pammu acchuantā vājja | kājje kāraṇa muddia ehu so mahāsuharājjā ||* (Isaacson & Sferra 2014: 184)。この偽をとりまく諸問題については、*ibid.* pp. 399–409, Appendix 5 を参照。我々の写本の表記では、ŋ/l, b/c および d/initial u などの混乱が見られるが、ここでは特に訂正を加えず提示した。

26 この出典不明の 2 偽はおそらく、*Guhyasiddhi* 8.36cd–38ab を一部改変したものであろう。比較のために、*Guhyasiddhi* の偽を異読部分に下線を施して掲げる: *yāvan na kurute mantrī bodhicittavisarjanam̄ || tāvat prāpnony avicchinnam̄ kim apy ānandajam̄ sukham̄ | tenaiva sukharūpeṇa samyuktam̄ paramam̄ śivam̄ || bhāvayen nityam̄ ātmānam̄ sidhyante nātra samśayah |* (Samdhong Rinpoche & Dwivedi 1987: 56)。一方、上掲 197v5ff. における “tantrāntarāṇī” とする引用中には、これら 2 偽が *Guhyasiddhi* のものにより近い形で含まれる。なお、Abhayākaragupta がここで引用するものと同じ形は *Vajrapāni 作 **Tattvagarbhasādhana* にも見られる: *ji srid skye gnas byaṇ chub sems || rnal 'byor pas ni gtoṇ mi byed || de srid mchog gi dga' ba ni || rgyun mi 'chad pa thob par 'gyur || bde ba'i gzugs ni de ūid gaṇ || saṇs rgyas gzugs daṇ ldan pa ni || ji srid khu ba brtan par 'gyur || bdag ūid du ni bsgom par bya'o || žes bya ba'o ||* (D. 1426, 186r2–4)。

附: 前稿に対する訂正一覧

以下は、前稿・苦米地 2017 に対する訂正である。写本冒頭部の転写についての訂正是、Harunaga Isaacson 教授のご教示によるところが大きい。記して謝意を表したい。言うまでもなく、訂正についての全責任は本稿筆者にある。また、訂正の遺漏等についてもご指摘をいただければ幸いである。

苦米地 2017

ページ:行	誤	正
(103): 22	VIII. 241r3–273r2	VIII. 265r3–273r2
(104): 19	tamastomā°	tama a stomā°
(105): 26	niṣṭhatā ^a	niṣṭhā ^a pi ^a tā
(105): 30	^a niṣṭhatā em.] niṣṭhatā Ms	削除
(106): 3	saṃketaparijñāyo- pāyāngā(nā)ṁ	saṃketaparijñānāyopāyāngam
(109): 22	tannaivātītaṁ	tan naivatītaṁ
(109): 22–23	tryadhvam̄ samatikrāntaṁ	tryadhvasamatikrāntaṁ (em.)
(110): 17	°saṃkarakūṭa	saṃkarakūṭa
(110): 17	°saṃkārakūṭa	saṃkārakūṭa
(113): n. 9	the tshogm	the tshom
(115): n. 12	dngos po	dños po

参考文献

Chakravarti 1984

Chakravarti, Chintaharan (ed.): *Guhyasamājatantrapradīpodyotanaṭīkā-ṣaṭkoṭi-vyākhyā*, Tibetan Sanskrit Works Series 25, Patna: Kashi Prasad Jayawal Research Institute.

Davidson 1981

Davidson, Ronald: “The Litany of Names of Mañjuśrī. Text and Translation of the *Mañjuśrīnāmasaṃgīti*”, in M. Strickman (ed.) *Tantric and Taoist Studies in*

Honour of Professor R. A. Stein, vol. 1 (*Mélanges chinois et bouddhiques XX*), pp. 1–69.

Dwivedi & Bahulkar 1994

Dwivedi, Vrajvallabh & S. S. Bahulkar (eds.): *Vimalaprabhāṭikā of Kalkin Śrī Puṇḍarīka on Śrī Laghukālacakratantrarāja* by Śrī Mañjuśrīyaśas [Vol. II], Rare Buddhist Text Series 12, Sarnath/Varanasi: Central Institute of Higher Tibetan Studies.

Isaacson & Sferra 2014

Isaacson, Harunaga & Francesco Sferra (eds.): *The Sekanirdeśa of Maitreya-nātha (Advayavajra) with the Sekanirdeśapañjikā of Rāmapāla. Critical Edition of the Sanskrit and Tibetan Texts with English Translation and Reproduction of the MSS*, Manuscripta Buddhica 2 (Serie Orientale Roma vol. CVII), Naples: Università degli Studi di Napoli “L’Orientale”.

Matsunaga 1978

Matsunaga Yupei (ed.): *The Guhyasamāja Tantra*, Osaka: Toho Shuppan.

Mimaki & Tomabechi 1994

Mimaki, Katsumi & Toru Tomabechi (eds.): *Pañcakrama. Sanskrit and Tibetan Texts Critically Edited with Verse Index and Facsimile Edition of the Sanskrit Manuscripts*, Bibliotheca Codicum Asiaticorum 8, Tokyo: The Centre for East Asian Cultural Studies for Unesco.

Pandey 2002

Pandey, Janardan Shastri (ed.): *Śrīherukābhidhānam Cakrasaṃvaratantram with the Vivṛti Commentary of Bhavabhaṭṭa*, 2 vols., Rare Buddhist Texts Series 26, Sarnath/Varanasi: Central Institute of Higher Tibetan Studies.

Samdhong Rinpoche & Dwivedi 1987

Samdhong Rinpoche & Vrajvallabh Dwivedi (eds.): *Guhyādi-aṣṭasiddhi-saṅgraha*, Rare Buddhist Texts Series 1, Sarnath/Varanasi: Central Institute of Higher Tibetan Studies.

Sferra 2006

Sferra, Francesco (ed.): *The Sekoddeeśaṇīkā by Nāropā (Paramārthasamgraha)*, Serie Orientale Roma XCIX, Rome: Istituto Italiano per L'Africa e L'Oriente.

Snellgrove 1959

Snellgrove, David: *The Hevajra Tantra, A Critical Study. Part II. Sanskrit and Tibetan Texts*, London Oriental Series 6, Oxford: Oxford University Press.

Upadhyaya 1986

Upadhyaya, Jagannatha (ed.): *Vimalaprabhāṇīkā of Kalki Śrī Puṇḍarīka on Śrī Laghukālacakratantrarāja by Śrī Mañjuśrīyaśa* [Vol. 1], Bibliotheca Indo-Tibetica Series No. XI, Sarnath/Varanasi: Central Institute of Higher Tibetan Studies.

白石 1989

白石凌海 「Caturmudrāniścaya」(密教聖典研究会編「アドヴァヤヴァアジュラ著作集—梵文テキスト・和訳(2)—」所収)、『大正大学綜合佛教研究所年報』11、pp. (92)–(107).

苦米地 2017

苦米地等流 「Abhayākaragupta 作 *Āmnāyamañjarī* 所引文献—新出梵文資料第1~4章より—」、『大正大学綜合佛教研究所年報』39、pp. (99)–(136).

〈キーワード〉 Abhayākaragupta, *Āmnāyamañjarī*, 梵藏バイリンガル写本,
引用文献